

Лариса Калмикова
psycholing.elab@gmail.com

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди, Україна

МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПРЕДМЕТА ПСИХОЛІНГВІСТИКИ

Received March, 20, 2015; Revised April, 6, 2015; Accepted April, 14, 2015

Анотація. У статті розглянуто питання становлення в психології та психолінгвістиці феномену мовленнєвої діяльності, динаміки змін у його визначенні й специфікації; подано результати порівняльного аналізу розвитку психолінгвістики та її категоріального апарату в зарубіжній і східноєвропейській (вітчизняній) науці, методологічні розбіжності й спільні позиції. Значну увагу в статті приділено витокам теорії мовленнєвої діяльності, яка пізніше еволюціонувала в психолінгвістику, де й виокремилась одна зі її складових частин предмета дослідження – мовленнєва діяльність; визначенню предмета психолінгвістики як співвідношення особистості зі структурою та функціями мовленнєвої діяльності, з одного боку, та мовою як головною утворювальною характеристикою образу світу людини – з іншого; розвитку психолінгвістики, яка органічно увійшла в систему психологічних наук про породження, функціонування й будову психічного відображення реальності, що опосередковує життя індивідів; змінам, що відбулися в категоріальному апараті цієї науки: мовленнєва діяльність і мова почали розглядатися як складники, які беруть участь у формуванні та функціонуванні психічного відображення, а також у процесі опосередкування ним життєдіяльності людей; висвітленню співвідношення мовленнєвої активності й мовленнєвої діяльності, виокремленню істотних ознак, які характеризують її як найвищий ступінь мовленнєвої активності; позиції більшості психологів і лінгвістів, які виокремлюють такі основні ознаки мовленнєвої діяльності, як наявність збуджувально-мотиваційної частини (потреба, мотив, мета), предмета діяльності, відповідність предмета діяльності її мотиву, наявність продукту й результату діяльності, спланованість, структурність, цілеспрямованість; виділенню основних категорій мовленнєвої діяльності через такі її характеристики, як суб'єктність діяльності, структурна організація, предметність, механізми, єдність внутрішнього та зовнішнього планів, єдність смислового змісту й форми; представлення мовленнєвої діяльності як самостійної діяльності з особливим мовленнєвим мотивом, а саме смислоформуванням і смислоформуванням.

Ключові слова: мовлення, активність, діяльність, психолінгвістика, механізми.

Kalmykova, Larysa. Speech Activity as a Component of the Psycholinguistics Object

Abstract. The article deals with the problem of formation in psychology and psycholinguistics of the phenomenon of speech activity, dynamic changes in its definition and specification. The results of comparative analysis of psycholinguistics and its categorical apparatus development in foreign and Eastern European (domestic) science has been given. Much attention in this article is paid to theoretical sources of speech activity, which later evolved into psycholinguistics, where speech activity as one of its research object was singled out. Speech activity and language are viewed as components involved in formation and operation of mental reflection, as well as in mediating of human activity by this reflection;. Among other items psycholinguistics traditionally focuses on are individual emotional and motivational components (needs, motives, goals), ctivity, correspondence of the object of activity to its motive, availability of product and result of this activity, planning, structuring, aiming, etc. Speech

activity is treated as an independent activity with a specific speech motive, in particular, sense formulation and sense formation.

Keywords: *speech, performance, activity, psycholinguistics, mechanisms.*

Калмыкова Лариса. Речевая деятельность как составляющая предмета психолингвистики

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы становления в психологии и психолингвистике феномена речевой деятельности, динамики изменений в его определении и спецификации; приводятся результаты сравнительного анализа развития психолингвистики и ее категориального аппарата в зарубежной и восточноевропейской (отечественной) науке, методологические разногласия и общие позиции. Значительное внимание уделяется истокам и становлению теории речевой деятельности, которая позже эволюционировала в психолингвистику, где и выделилась одна из составляющих предмета ее исследования – речевая деятельность; определению предмета психолингвистики как соотношения личности со структурой и функциями речевой деятельности, с одной стороны, и языком как главной образующей характеристикой образа мира человека – с другой; развитию психолингвистики, которая органично вошла в систему психологических наук о порождении, функционировании и строении психического отражения реальности, опосредствующего жизнь индивидов, а также изменениям, которые произошли в категориальном аппарате этой науки: речевая деятельность и язык стали рассматриваться как составляющие, которые принимают участие в формировании и функционировании психического отражения, а также в процессе опосредования этим отражением жизнедеятельности людей; освещению соотношения речевой активности и речевой деятельности. В статье выделяются: существенные признаки, характеризующие ее как высшую степень речевой активности; позиции большинства психологов и лингвистов, которые выделяют такие основные признаки речевой деятельности, как наличие возбуждающие-мотивационной части (потребность, мотив, цель), предмета деятельности, соответствие предмета деятельности ее мотиву, наличие продукта и результата деятельности, спланированность, структурность, целенаправленность; описаны основные категории речевой деятельности через такие ее характеристики, как субъектность деятельности, структурная организация, предметность, механизмы, единство внутреннего и внешнего планов, единство смыслового содержания и формы; речевая деятельность представлена как самостоятельная деятельность с особым речевым мотивом, а именно смыслоформулирования и смыслоформирования.

Ключевые слова: *речь, активность, деятельность, психолингвистика, механизмы.*

Вступ

Вивчення мовленнєвого процесу здійснено в багатьох дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Проте, незважаючи на багатомірність феномену, воно до 90-х років ХХ ст. у вітчизняній психології ототожнювалося із поняттям «мовленнєва діяльність». У зарубіжній психології цей термін відсутній; мовлення розглядають лише як мовленнєву активність. Пізніше східноєвропейські психолінгвісти почали розмежовувати спонтанне й діяльнісне мовлення, урахувати в ньому механізми неусвідомлених і свідомих процесів. Отже, виникає проблема обґрунтування термінологічної розбіжності та необхідності доречного уведення в науковий обіг понять «мовленнєва активність» і «мовленнєва діяльність», розкриття суті цих феноменів. Згадування важливого для психолінгвістичної науки поняття мовленнєвої діяльності зумовлено не тільки теоретичними міркуваннями. Це також продиктовано й прагматичними цілями. Його практичне впровадження знаходить реалізацію в усіх сферах життєдіяльності людини в соціумі.

Теоретичні методи дослідження – аналіз психологічної й психолінгвістичної літератури, систематизація та узагальнення результатів аналізу тощо.

Процедура дослідження

У статті використано історіографічний підхід до аналізу досліджень і моделей мовленнєвої діяльності з елементами порівняння, обґрунтування й доведення. Установлено, що сучасна теорія мовленнєвої діяльності виникла не одразу й певною мірою випадково – за аналогією до теорії діяльності О. М. Леонтьєва та С. Л. Рубінштейна. Її поява в сучасній психологічній науці підготовлена за багато років раніше роботами плеяди психологічно спрямованих мовознавців. Значний внесок у розвиток теорії мовленнєвої діяльності зроблено Л. С. Виготським. Його психологічний підхід до мовлення був синтезом і підсумком усіх попередніх досліджень у цьому напрямі. Науковець побудував цілісну психолінгвістичну теорію, хоча в той час термін «психолінгвістика» не використовували.

Поняття «мовленнєва діяльність» увели в широкий науковий обіг зокрема в психології О. М. Леонтьєв, а в лінгвістиці – Л. В. Щерба, хоча власне сам цей термін широко використовувався і в працях Л. С. Виготський стосовно фазної структури мовленнєвиродження. Пізніше поняття мовленнєвої діяльності набуло поширення в наукових розвідках східноєвропейських психологів.

Із шістдесятих років минулого століття на базі запропонованої О. М. Леонтьєвим моделі ієрархічної будови діяльності виникає нова галузь психологічного знання – *теорія мовленнєвої діяльності*. Її предметом стають, з одного боку, мовленнєві операції й дії, а з іншого – структура процесів породження й сприймання мовленнєвиробництва та мовленнєсприйняття в їх співвіднесеності зі структурою мови. Так психологія стала моделювати, передусім, загальну для будь-якої діяльності систему мовленнєвих операцій і дій, які є основною ланкою в ланцюжкові мовлення, між мотивом, планом та досягненням мети висловлювання (Leontyev 2003). У західній психології, зауважує І. М. Румянцева, поняття діяльності завжди ототожнювалося з поняттям активності й не ставало окремим науковим напрямом (Rumyantseva 2004).

Із 1958 року у вітчизняній психологічній науці, замість терміна «теорія мовленнєвої діяльності», поступово почало утверджуватися поняття «психолінгвістика» завдяки першим працям і дослідженням О. С. Ахманової, О. О. Леонтьєва, а також напрацюванням першого Всесоюзного семінару із психолінгвістики, який відбувався в 1966 р. Підґрунтям для бурхливого розвитку вітчизняної психолінгвістики, зазначав О. О. Леонтьєв, були як об'єктивні причини, пов'язані з чітким розумінням прикладної значущості психолінгвістики (масова комунікація, публічне мовлення, реклама, навчання мов, засвоєння рідної, іноземної мови тощо), так і суб'єктивні, пов'язані з поступовим розвитком психолінгвістики (Leontyev 1969).

Поступово еволюціонували погляди щодо предмета психолінгвістики, – від його трактування як відношення інтенцій, або станів, мовця й слухача (мовної здатності) до структури повідомлень як процесу чи механізму кодування та

декодування за допомогою системи кодів. Стани комунікантів розглядали виключно як стан свідомості, а власне процес комунікації – як передавання певної інформації від мовця до реципієнта (Leontyev 1969). Із виникненням ідеї мовленнєвої діяльності як тричленної системи (мовна здатність – мовленнєва діяльність – мова) вона почала трактуватися як процес кодування й декодування, у якому заданий зміст формується заздалегідь (Leontyev 1990). Щодо власне тричленної системи, то в ній і мовна здатність стала співвідноситися не лише зі свідомістю та підсвідомими шарами психіки, а й із цілісною особистістю людини. З огляду на спілкування мовленнєву діяльність вважали процесом внутрішньої саморегуляції соціальних груп, суспільства загалом. Мову трактували як систему орієнтирів, необхідних для діяльності людини в предметному й соціальному світі, що оточує її (Leontyev 2003). Надалі мовленнєву діяльність розглядають під кутом зору спілкування, а саме спілкування – як процес внутрішньої саморегуляції соціуму (Leontyev 1997). У психологічному словнику зазначено, що мета психолінгвістики – розгляд особливостей механізмів породження й сприймання мовлення у зв'язку з функціями мовленнєвої діяльності в суспільстві та з розвитком особистості (Psikhologiya: Slovar 1990). Останнє визначення предмета психолінгвістики, дане О. О. Леонтьєвим у 2003 р., формулюється як «...співвідношення особистості зі структурою та функціями мовленнєвої діяльності, з одного боку, і мовою як головною утворювальною характеристикою образу світу людини – з іншого» (Leontyev 2003:19). Отже, змінилися не тільки потрактування мовленнєвої діяльності, а й самої мови; її стали розглядати як «систему орієнтирів», необхідних для мовленнєвої й інших видів діяльності людини в навколишньому предметному та соціальному світі, як для орієнтування самої людини, так і для забезпечення орієнтування інших людей (Leontyev 2003). Психолінгвістика органічно увійшла в систему психологічних наук «...про породження, функціонування й будову психічного відображення реальності, яке опосередковує життя індивідів» (Leontyev 1974:12). Із погляду психолінгвістики, мовленнєву діяльність і мову розглядають як складники формування та функціонування психічного відображення, а також опосередкування цим відображенням життєдіяльності людей (Leontyev 2003:20).

Якщо американська психолінгвістика Н. Хомського – Дж. Міллера завжди була лінгвістично зорієнтованою, то вітчизняна виникла й від початку розвивалася як невід'ємна частина загальної психології. У ній мовлення трактували не як систему реакцій, а, на відміну від необіхвіоризму, як активну цілеспрямовану мовленнєву діяльність; висвітлювали її соціальну природу та зумовленість; процеси мовленнеутворення й мовленнєсприйняття органічно вписувались у всю систему людської діяльності, яка містила три компоненти: мотиваційний, цільовий та виконавський. Мовленнєва діяльність тлумачилася як така, що постає через потребу. Використовуючи соціальні засоби, знаки, людина планує діяльність, ставлячи її кінцеву мету й визначаючи. Реалізуючи діяльність, особа досягає поставленої мети. Одиничний акт діяльності – це єдність усіх трьох її складників: починається мотивом і планом, а завершується результатом, досягненням поставленої із самого початку мети; між ними – динамічна система конкретних дій та операцій, спрямованих на це досягнення. Структурність і цілеспрямованість

розглядали в науці як дві найважливіші характеристики будь-якої специфічної людської діяльності (Leontyev 1990).

Отже, мовленнєву діяльність стали вивчатися у світлі сучасних знань про природу й конкретних факторів мовленнєвого процесу, тобто йдеться про «діяльнісний» підхід до «глобального» мовлення. Спочатку виникло трактування її як певного виду діяльності, а саме як мовленнєвої, яка «є сукупністю не мовленнєвих актів, а висловлювань» (Leontyev 1969:27). Як відзначає О. О. Леонт'єв, «...психологічно організована подібно до інших видів діяльності, тобто, з одного боку, характеризується предметним мотивом, цілеспрямованістю, евристичним характером, з іншого – складається з кількох послідовних фаз (орієнтування, планування, реалізація плану, контроль). Мовленнєва діяльність виступає як самостійна діяльність зі специфічною мотивацією. Складовими частинами є і мовленнєві дії, чия мета, підпорядкована меті діяльності, і мовленнєві операції, що варіюються відповідно до умов або форм мовленнєвих дій, уключених у ту чи іншу немовленнєву діяльність» (Leontyev 1990:412). Пізніше науковець зауважив: мовленнєвої діяльності як такої не існує, якщо мовлення не самоцінне, тобто не виступає в ролі професійної діяльності (оратор, лектор тощо). Тоді мовленнєва діяльність – «...це певна абстракція, не співвіднесена безпосередньо із «класичними» видами діяльності, вона не може бути зіставлена з працею або грою. У формі окремих мовленнєвих дій вона обслуговує всі види діяльності, входячи до складу актів трудової, ігрової, пізнавальної діяльності» (Leontyev 2003:63).

Отже, згідно з О. О. Леонт'євим, існує «...лише система мовленнєвих дій, які входять до певної діяльності – цілком теоретичної, інтелектуальної або частково практичної. З одним мовленням людині нічого робити, воно не самоціль, а засіб, знаряддя, хоча може по-різному використовуватися в різних видах діяльності» (Leontyev 1969:27). Щодо словосполучення «мовленнєва діяльність», то його вчений вважає нетермінологічним. На його думку, у психологічному розумінні мовленнєва діяльність існує лише в тих випадках, коли її *метою є власне побудова висловлювання, коли мовлення самодостатнє*. Комунікативне ж уживання мовлення майже завжди передбачає певну немовленнєву мету. Говоріння відбувається, щоб досягти якогось результату. Тобто мовлення входить як складова частина в діяльність іншого порядку. Незважаючи на висловлене О. О. Леонт'єв усе ж вважає за доцільне використовувати термін «мовленнєва діяльність», але обов'язково пам'ятаючи, що «...мовлення не заповнює собою всього «діялісного» акту» (Leontyev 1969:27). У таких термінологічних доповненнях та уточненнях учений убачає деякі переваги, а саме: «...згадування слова «діяльність» змушує нас постійно пам'ятати про специфічно «діялісне» розуміння мовленнєвих проявів» (Leontyev 1969:27). Відповідно до запропонованого І. О. Зимньою визначення, «...мовленнєва діяльність – це активний, цілеспрямований, мотивований, предметний (змістовний) процес видачі й (або) прийому сформованої та сформульованої засобами мови думки (волевиявлення, вираження почуттів), спрямованої на задоволення комунікативно-пізнавальної потреби людини в процесі спілкування» (Zimnyaya 2001:51). Психолог також вважає, що мовленнєві дії є одиницями мовленнєвої діяльності,

проте можуть виконуватись і незалежно від неї, входити в інші види діяльності. Так, наприклад, емотивна, конотативна та фатична функції мови можуть бути виражені окремими мовленнєвими діями, а референційна, або метамовна, передбачає реалізацію мовленнєвої діяльності (Zimnyaya 2001).

Коли ми звертаємося до людини, яка стоїть поруч в автобусі, щоб передати гроші на квиток, то говоримо це не задля самого мовлення, а для того, щоб оплатити проїзд. Те, про що йдеться в цьому прикладі, – прохання, висловлене для мети, що перебуває поза межами самого мовлення, досягається в іншій немовленнєвій, у цьому випадку – рушійній діяльності. Отже, мовлення, з одного боку, уключається в діяльність людини, а з іншого – за своєю психологічною організацією саме є діяльністю. Мовленню як діяльності притаманна узагальнена структура: воно має предметний мотив і мету (що сказати й для чого), становить суму мовленнєвих дій і видів активності, що спричиняється потребою в спілкуванні, самовираженні тощо. Мовлення, як і будь-яка інша діяльність, складається з таких послідовних фаз: орієнтування, планування, реалізація плану, контролю (Rumyantseva 2004).

Аналізуючи із сучасних позицій категорію мовленнєвої діяльності, І. М. Румянцева зазначає, що в ній головне все свідоме, планове, контрольоване, мотивоване й цілеспрямоване, усе інше – службові функції, підпорядковані свідомим мовленнєвим діям, тому такий підхід «прямолінійний і механічний», оскільки діяльність людини не ієрархія процесів (мовленнєві дії, мовленнєві акти – операції (мовленнєві навички) – психофізіологічні функції мовлення), яким відведено «операційно-технічну роль» (Ю. Б. Гіппенрейтер), а взаємопов'язана і взаємообумовлена система, у якій усі компоненти однаково важливі (Rumyantseva 2004). «По суті, під мовленнєвою діяльністю, згідно з О. О. Леонтєвим і його послідовниками, і розуміємо сам феномен мовлення. Таке розуміння в нашій країні фактично є загально визнаним» (Rumyantseva 2004:33). Отже, ототожнюючи психологічну теорію мовлення з теорією мовленнєвої діяльності, тобто із психолінгвістикою, О. О. Леонтєв має підстави стверджувати, що під мовленнєвою діяльністю розуміємо власне сам феномен «глобального мовлення» як багатопланове, багатоаспектне, міжгалузеве явище (Leontyev 2003:63).

Мовленнєва діяльність – це завжди сукупність усвідомлених дій, тому «...не може іноді пояснити значний пласт неусвідомлюваних мовленнєвих явищ: усе те, що стосується афективного, емоційного, чуттєвого, спонукального, інтуїтивного або просто неусвідомлюваного» (Rumyantseva 2004:27). Це потребує звернення до поняття «мовленнєва поведінка», яка «...може бути спонтанною, імпульсивною, афективною, неконтрольованою свідомістю» (Rumyantseva 2004:27).

Обговорення результатів

Отже, до основних категорій мовленнєвої діяльності психологи відносять такі її характеристики:

– *суб'єктність діяльності*, що знаходить своє вираження в таких аспектах активності суб'єкта, як обумовленість психічного образу минулим досвідом, потребами, установками, емоціями, цілями, мотивами, що визначають

спрямованість і вибірковість діяльності, як особистісний задум, що визначається мотивами різних подій, дій і діянь;

– *структурна організація* (зовнішня й внутрішня), що містить збуджувально-мотиваційну, орієнтувально-дослідницьку (або аналітико-синтетичну, за С. Л. Рубінштейном) і виконавську фази. На першій фазі відбувається взаємодія потреб, мотивів та мети діяльності як майбутнього її кінцевого результату. Джерело всіх видів мовленнєвої діяльності – комунікативно-пізнавальна потреба, яка реалізується в предметові мовленнєвої діяльності – думці – і стає внутрішнім комунікативно-пізнавальним мотивом цих видів діяльності. Мотиваційно-збуджувальна фаза діяльності, її мотиви містяться у внутрішній структурі діяльності, визначають і спрямовують її (Zimnyaya 2001). Згідно з Л. С. Виготським, думка народжується з мотивуючої сфери свідомості, охоплюючи прагнення й потреби, інтереси та спонукання, афекти й емоції. За думкою стоять афективна та волева тенденції (Vygotsky 2000). Орієнтувально-дослідницька фаза діяльності спрямована на вивчення умов її реалізації, виокремлення предмета діяльності, розкриття його властивостей, залучення знарядь діяльності. Це фаза планування внутрішньої організації мовлення за допомогою адекватних йому способів і мовних засобів (семислового та семантичного синтаксису), тобто ця фаза «...передбачає вибір й організацію способів і засобів формування та формулювання власної або чужої (даної ззовні) думки в процесі мовленнєвого спілкування» (Zimnyaya 2001:58). Виконавська фаза мовленнєвої діяльності зовнішньо виражена в говорінні (але не в слуханні. – Л. К.), спрямована на реалізацію говоріння або слухання, тому вона безпосередньо залежить від того, як сформована «динамічна система конкретних дій і операцій» (Leontyev 1969:26), що передбачають досягнення мовцем мети, обумовленої певними потребами й мотивами. Ця динамічна система являє собою, за І. О. Зимньою, операціональний механізм діяльності (Zimnyaya 2001), який значною мірою визначає швидкість, автоматизм говоріння та аудіювання, а також *предметність* (психологічний зміст). Згідно з О. М. Леонт'євим, у предметному змісті наявна умова діяльності, що визначається елементами її змісту: 1) предметом; 2) засобами; 3) знаряддям; 4) результатом тощо (Leontyev 1974).

Предмет мовленнєвої діяльності ідеальний (нематеріалізований). Це – «...думка як форма відображення предметів і явищ дійсності в їх зв'язках і відношеннях» (Zimnyaya 2001:59). Саме в предметі реалізується, «опредмечується» (О. М. Леонт'єв) потреба діяльності, саме він визначає специфіку й умови її перебігу. *Значущим елементом предметного змісту* мовленнєвої діяльності, як зазначає І. О. Зимня, є *продукт і результат*. У продукті об'єктивується, матеріалізується, утілюється мовленнєва діяльність. У якості продукту рецептивних (ідеальних) видів мовленнєвої діяльності (слухання, читання) виступають умовисновки, які робить людина в процесі рецепції. У висловлюваннях, текстах об'єктивується вся сукупність психологічних умов діяльності та індивідуально-психологічні особливості її суб'єкта. Результат мовленнєвої діяльності виражається в реакції на продукт діяльності інших людей і, відповідно, в тому, що змушує їх до іншої діяльності. У рецептивних видах мовленнєвої діяльності внутрішнім результатом сприймання є розуміння або

нерозуміння смислового змісту тексту й наступне говоріння, результатом продуктивних видів мовленнєвої діяльності – вербальні та невербальні реакції інших людей на висловлювання як їх продукт.

Мовленнєва діяльність забезпечує необхідність спілкування, комунікативну й пізнавальну сфери як вищі духовні потреби людини. Вони, утілюючись у внутрішньому мотиві та комунікативному намірі, визначають мету мовлення, яка виражається в самому предметові, у тому, на що вона спрямована – у змісті думки. Отже простежується нерозривний зв'язок між структурною організацією діяльності та її предметним змістом (Zimnyaya 2001);

– *механізми мовленнєвої діяльності* включають як власне мовленнєві механізми (внутрішнє програмування, граматичне структурування), так і загальнофункціональні механізми мислення, пам'яті, уяви, уявлення, випереджувального відображення тощо. Це – складне багатозначне утворення, кожен із ланцюгів якого взаємопов'язаний з іншими та взаємообумовлений ними;

– *єдність внутрішнього й зовнішнього планів мовленнєвої діяльності* – прояв принципу єдності свідомості та діяльності, який, за С. Л. Рубінштейном, передбачає розгляд психіки, свідомості як внутрішньої, інтегральної частини діяльності, що формуються в ній і визначають реалізацію цієї діяльності (Rubinshteyn 2000). У якості внутрішньої, що ззовні не спостерігається, сторони мовленнєвої діяльності, яка здійснює її організацію, програмування, виступають ті психічні стани й функції, якими вона реалізується. Це потреби та емоції, мислення й пам'ять, сприйняття та увага. Їх єдність слугує загальнофункціональним механізмом, засобами якого виконується мовленнєва діяльність. Зовнішня її сторона є виконавська, що реалізує саму діяльність (Zimnyaya 2001);

– *єдність смислового змісту й форми* передбачає, що виражена в говорінні власна думка мовця та сприйнята слухачем, задана йому ззовні чужою думкою, визначають змістовний бік цих процесів. Змістом і говоріння, і аудіювання, таким чином, є смислоорганізація відтворюваного й сприйнятого висловлювання, у яких відображається предметна дійсність у зв'язках і відношеннях об'єктів та явищ. Формою подібної смислоорганізації і, відповідно, формою самої мовленнєвої діяльності слугують перцептивні, мнемічні, моторні та інші дії, що внутрішньо й зовнішньо оформляють думку. *Змістом продукту* рецептивних і продуктивних видів діяльності є розміщена в ньому думка, смисл або смисловий зміст. *Форма продукта* говоріння (висловлення, тексту) – це його лексико-граматичне й фонетичне оформлення; *форма аудіювання* – характер предикцірування умовисновку (Zimnyaya 2001).

Висновки

Отже, мовленнєва діяльність має розглядатись у сучасній науці як багатовекторний, багатовимірний феномен. Його не варто протиставляти мовленнєвій активності, а навпаки, розглядати мовленнєву діяльність епігенетичного: як найвищий ступінь розвитку й прояву мовленнєвої активності (Kalmykova 2010). Українці важливо враховувати своєрідність неусвідомлених і свідомих мовленнєвих процесів і специфіку відповідних їм механізмів. Мовленнєва діяльність не є стовідсотково свідомою діяльністю, оскільки при її

функціонуванні, особливо розвитку на дитячому етапі онтогенезу, завжди існує (на рівні операцій) або повна, або часткова неусвідомленість. Проте такі показники, як навмисність, цілеспрямованість, довільність, контрольованість, рефлексивність та ін. – постійно супроводжувальні моменти в її реалізації.

Список літератури

References

1. Vygotsky, L. (2000). *Mysl i Slovo [Thought and Word]. Psychology. 462–512.*
2. Zimnyaya, I. (2001). *Lingvopsihologiya Rechevoy Deyatelnosti [Linguopsychology of Speech Activity]* Moscow: MODEK.
3. Kalmykova, L. (2010). *Rozvytok Movlennyevoyi Diyalnosti Ditey Doshkilnoho Viku [Speech Development of Preschool Children].* Pereyaslav-Khmelnytskyi: SKD.
4. Kalmykova, L. (2010). *Psikhologiya rozvytku movlennyevoyi diyalnosti ditej doshkil'nogo viku [Psychology of preschoolers' development of speech].* Unpublished Doctoral dissertation. Kyiv.
5. Leontyev, A. (1969). *Psikholingvisticheskie Edinitsy i Porozhdenie Rechevogo Vyskazyvaniya [Psycholinguistic Units and Production of Speech Utterance].* Moscow: Nauka.
6. Leontyev, A. (1969). *Yazyk, Rech, Rehevaya Deyatelnost [Language, Speech, Speech Activity].* Moscow: Prosveshchenie.
7. Leontyev, A. (1990). *Psikholingvistika [Psycholinguistics]. Linguistic Encyclopedic Dictionary. Moscow: Sovetskaya Entsiklopediya, 404–405.*
8. Leontyev, A. (1990). *L. S. Vygotsky [L. S. Vygotsky].* Moscow: Prosveshchenie.
9. Leontyev, A. (1997). *Psikhologiya Obshcheniya [Psychology of Communication].* Moscow: Smysl.
10. Leontyev, A. (2003). *Osnovy Psikholingvistiki [Fundamentals of Psycholinguistics].* Moscow: Smysl; S.-Petersburg: Lan.
11. Leontyev, A. (1974). *Obshchee ponyatie o deyatelnosti [General notion on activity]. Osnovy Teorii Rechevoy Deyatelnosti, 5–20.*
12. Leontyev, A. (1974). *Deyatelnost. Soznanie. Lichnost [Activities. Consciousness. Personality].* Moscow: Izdatelstvovo Politicheskies materialy.
13. *Psikhologiya: Slovar (1990) [Psychology: dictionary].* V. A. Petrovsky, M. G. Yaroshevsky, Eds. Moscow: Politizdat.
14. Rubinshteyn, S. (2000). *Osnovy obshchey psikhologii [Fundamentals of general psychology].* S.-Petersburg: Piter.
15. Rumyantseva, I. (2004). *Psikhologiya rechi i lingvopedagogicheskaya psikhologiya [Psychology of speech and lingvopedagogical psychology].* Moscow: PER SE; Logos.